

Naturkart over **Kalvøya**

Hilde Friis Solås

Salt sjø og vakre blomsterenger! Markjordbær og ville orkidéer!
Kanskje finner du steinsopp og blåskjell til kveldsmat?

Bærum natur- og friluftsråd

AKERSHUS
fylkeskommune

BÆRUM KOMMUNE

Nøkkelinformasjon

- Sandstrand
- Badebrygge
- Du kan grille på fastmonterte griller i Badebukta (se kart s. 23)
- All bålbrekking forbudt
- Toalett
- Volleyballbane

Kalvøya har barnevennlige sandstrender/badestrender og er et populært turområde. Her er knauser, skog og gressletter hvor man kan drive ballspill. Det er ikke lov å slå opp telt. En naturiststrand ligger på østsiden av øya. På nordsiden av øya er et naturreservat med en del av Oslofeltets fossilførende bergarter, og midt på øya fins gravrøyser fra bronse- og jernalderen.

Hvordan komme dit?

Bruk gangbroen over fra Kadettangen! Benytter du kollektivtransport er det kun et par minutter å gå fra togstasjon/bussterminal.

Innhold

Nøkkelinformasjon	2
Hvordan komme dit?	2
Naturkart - naturopplevelse for barn og unge	4
Biologisk mangfold	5
Hva er et vegetasjonskart?	6
Indre Oslofjord	7
Rødliste for arter	8
Fremmede arter - svarteliste	9
Eng på kalkrik grunn	10
Post 1	11
Post 2	12
Post 4	13
Post 3 Kalkskog	14
Post 5 Kalkskog/ eng på kalkrik grunn	16
Langs stien videre:	16
Post 6 Kalkskog	17
Post 7 Havstrandeng	18
Post 8 Slåpetorn langs veien	18
Sopp – høst-skattejakt: Finner du noe til kveldsmat?	19
Post 9 Får vi blomsterengene tilbake?	19
Post 10 Grønne tak – hvor grønne er de?	20
Dyr i området	20
Historie – Post H1 Gravhaug	21
Geologi – Post G1 Strand med flyttblokker	21
Ordforklaring, takk og kilder	21
Orienteringskart	22
Vegetasjonskart med natursti	23
Treslag	24

Naturkart – naturopplevelse for barn og unge

Naturkartene er nå et prosjekt fra Bærum Natur og Friluftsråd. Mange er enige om at naturopplevelse for barn og unge er viktig! Men hvor skal de gå hen? Og hvordan kan de finne begreper for det de observerer? Spiren til naturkartene ble lagt gjennom arbeid for Naturvernforbundet i Bærum med å lage «**Vegetasjonskart – Natursti fra Gjønnes til Ballerud**». Dette ble videreført som **Naturkart** først for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, og nå for Bærum Natur- og Friluftsråd. Naturkartene er et konsept som Hilde Friis Solås har utviklet over lang tid med godt samarbeid med mange aktører fra skoler, kommuner, bydeler, departement og fylkeskommune. De utgjør en serie som strekker seg fra Marka til sjøen og har med seg områder i skog, langs vassdrag og i grønne lunger. Målet er at alle skoler og barnehager skal ha et naturkart i sitt område. I Bærum har vi hefter for: Høvikodden, Lysakerelvas øvre del, Dælivann, Stubberud (Fredaskogen), Borøya og nå Kalvøya. I tillegg fins naturkart for Hvalstad i Asker og for områder i alle bydeler i Oslo.

*Hvordan ønsker du at dette område skal se ut når du blir gammel?
Hva må skje for at ønskene dine skal gå i oppfyllelse?*

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det trolig så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. I 2015 kom det en ny norsk rødliste for arter. Dette er en vurdering av om artene står i fare for å forsvinne fra norsk natur. Artene som står i fare for å forsvinne fra norsk natur kalles truede arter. Dette er mange – hele 2355 arter! Det er fortsatt endret bruk av områder som truer flest arter. Samtidig er klimaendringer og fremmede arter stadig oftere en av årsakene til at arter havner på Rødlista. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!**

Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art, skal det bare en tilfeldighet til før den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakt med hverandre og formere seg.

Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Jo, fordi det du gjør betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. **Vi ønsker å dele naturglæden med deg fordi: Det vi er glad i – det har vi lyst til å verne om!**

*Tett plantet skog
– svært få arter
kan vokse der trær
plantes tett.*

*Skog slik naturen
stiller den selv gir
et stort biologisk
mangfold.*

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Eller kan det ligge noe bak som bestemmer hvor ulike typer skog finnes? Ville planter lever i konstant konkurranse med hverandre. De konkurrerer med hverandre om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet, vil vinne denne kampen.

Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f.eks. vanntilgang, klima, lys, snødekke, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted, er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet. I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hva som vokser hvor.

Plantene som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på stedet, danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du finner igjen på vegetasjonskartet. **Vegetasjonskartet** kan fortelle deg hvor du finner blåbær, for eksempel! Vegetasjonen varierer, men vi finner ikke alltid skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser et tydelig skille i skogen akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

Økologiske faktorer:

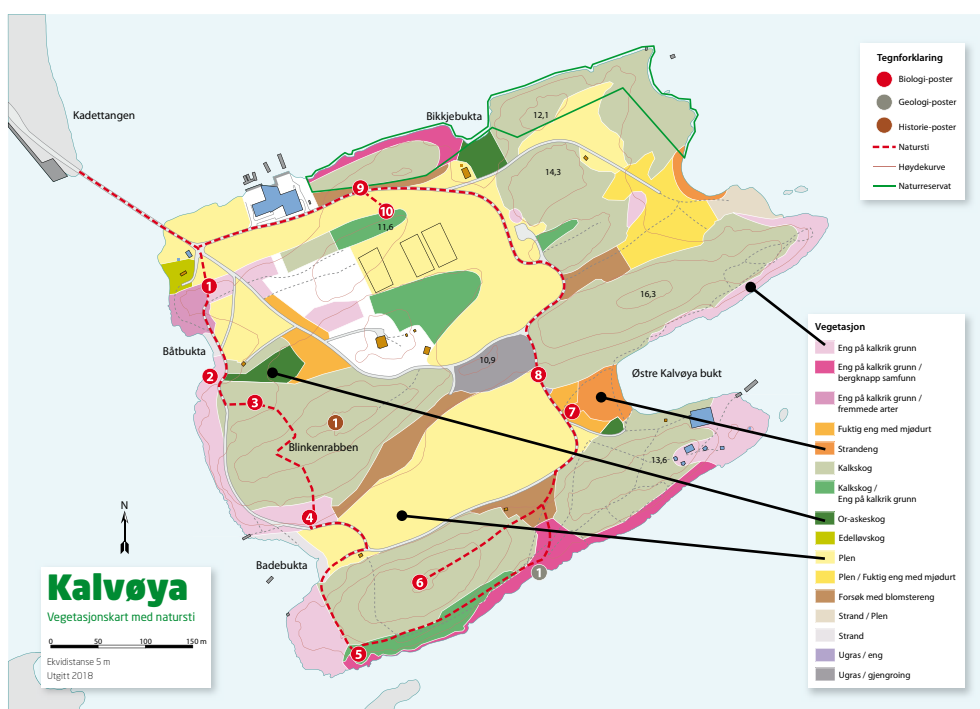
- Vanntilgang
- Klima
- Lys
- Snødekke
- Berggrunn
- Jordsmonn
- Næring
- Dyr
- Andre planter

SPISELIG/GIFTIG

Noen av plantene vi finner under-veis er spiselige og også veldig gode. Men vær oppmerksom! **Ikke spis** noe **før** du er **helt** sikker på hva det er og at det er spiselig. Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

PLUKKING

Det kommer andre etter deg!
Ikke plukk plantene på postene!

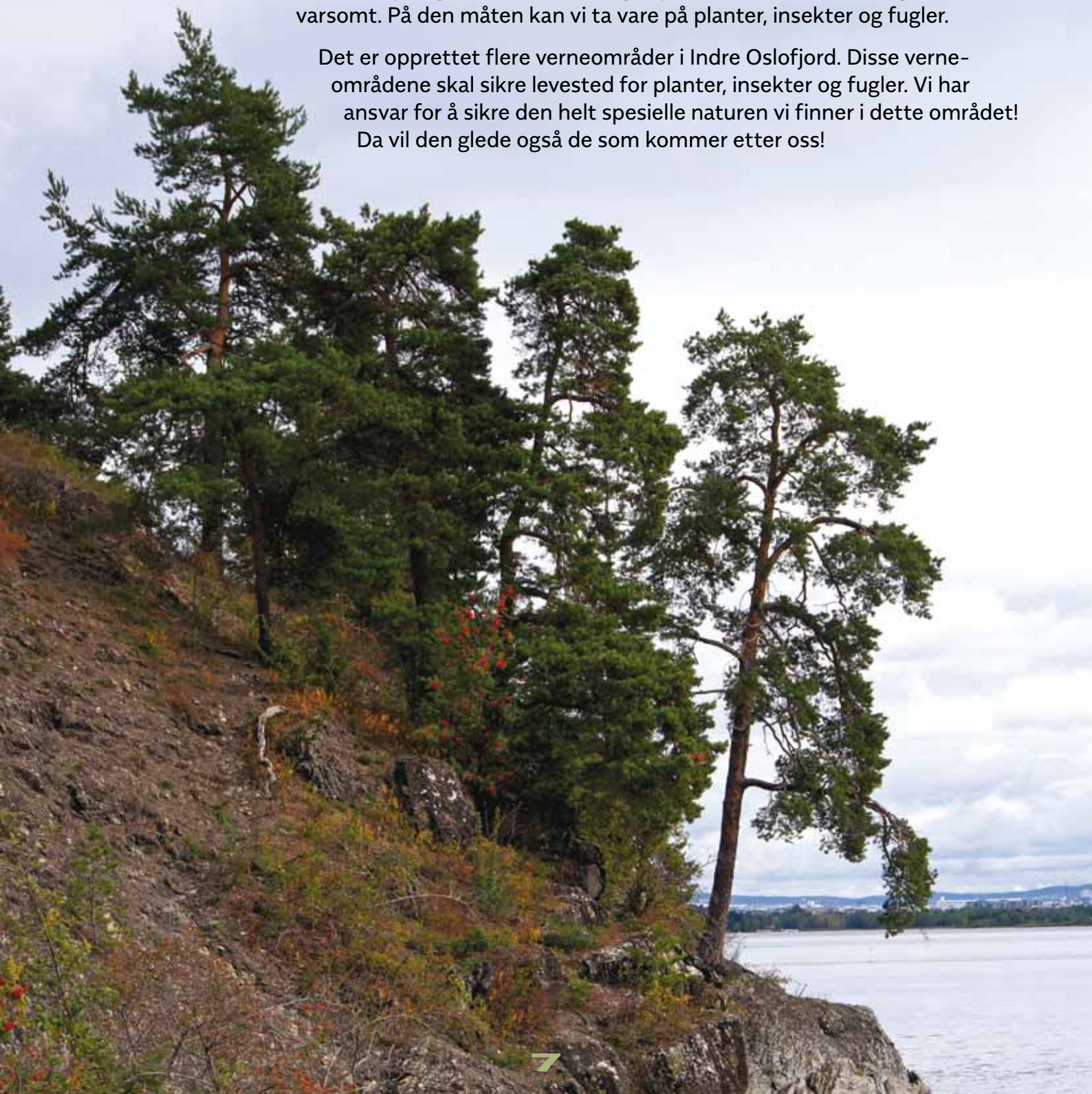

Indre Oslofjord

Kalvøya befinner seg i Indre Oslofjord. Indre Oslofjord (ikke Nesoddlandet) ligger i et geologisk spennende område som kalles Oslofeltet. I dette området har det tidligere vært både et grunt hav og vulkanisme. Derfor finner vi både skifer, kalkstein og vulkanske bergarter her. De eldste bergartene i Oslofeltet ble dannet for 400–540 millioner år siden, i tidsperiodene kambrium til silur. Skiferen er laget av leire (gammel havbunn) som ble presset sammen. Dyr med kalkskall er opphavet til kalksteinen. På Kalvøya ser vi at skifer og kalkstein ligger lagvis. Kalksteinen lager lyse striper og knoller i mørkegrå skifer.

Kalkstein smuldrer lett opp (forvitrer lett). Dette gjør at jorden mange steder i indre Oslofjord er rik på kalk. Når jorda er rik på kalk, blir det også mange forskjellige planter som kan vokse. Ingen andre steder i landet finner vi så mange ulike plantearter. Vi finner også mange truede arter her. Med stor variasjon i flora, blir det dessuten mange insektarter. Oslofjorden har i tillegg rike bestander av hekkende sjøfugl. Når vi ferdes langs kysten, er det derfor viktig å ferdes varsomt. På den måten kan vi ta vare på planter, insekter og fugler.

Det er opprettet flere verneområder i Indre Oslofjord. Disse verneområdene skal sikre levested for planter, insekter og fugler. Vi har ansvar for å sikre den helt spesielle naturen vi finner i dette området! Da vil den glede også de som kommer etter oss!

Rødliste for arter

I 2015 kom det en ny norsk rødliste for arter. Dette er en vurdering av om artene står i fare for å forsvinne fra norsk natur. Artene som står i fare for å forsvinne fra norsk natur kalles truede arter. Dette er mange – hele 2355 arter! Det er fortsatt endret bruk av områder som påvirker flest truede arter. Eksempler på det er skogbruk og nedbygging av områder. Samtidig er klimaendringer og fremmede arter stadig oftere en av årsakene til at arter havner på Rødlista.

Finnes noen av disse på Kalvøya?

Alm? Og ask?!? Men de har du da sikkert sett mange ganger! Men hver av dem har en sykdom som gjør fremtiden deres usikker.

Men har du sett aksveronika, knollmjødurt og dragehode? De er andre eksempler på truede arter. La dem stå! De vokser så få steder!!

Aksveronika

Knollmjødurt

Stjernetistel

Dragehode

Fremmede arter – svarteliste

Når mat, planter og andre varer importeres, har de ofte med seg blindpassasjerer. Alt fra bitte små arter som man knapt kan se, til biller, mariehøner, snegler, maur og edderkopper. Noen fremmede arter har til og med kommet til Norge ved at frøene har festet seg til hjulene på fly!

Fremmede arter er planter og dyr som kommer fra andre steder i verden. Der de kommer fra har de naturlige fiender. Det har de ikke alltid når de kommer til nye steder. Derfor kan de bli mange og konkurrere ut de artene som hører naturlig hjemme der de sprer seg. De aller fleste artene utgjør ingen trussel, men en del arter sprer seg ganske aggressivt. Disse står på norsk svarteliste. Så langt står 217 arter der. Dette er arter som man anser som en trussel mot det biologiske mangfoldet i Norge.

Kjenner du noen fremmede arter? Kanskje du har hørt om kjempebjørnekjeks eller brunsnegl? Plantanlønn eller kanadagullris?

Finnes noen av disse på Kalvøya? Svaret er dessverre: Ja. Det er helt nødvendig å ha oppmerksomhet på dette temaet framover! Vi finner både kanadagullris, gravbergknapp og rynkerose. Her er en stor jobb å gjøre! Spør gjerne kommunen om du kan bidra!

Gravbergknapp:

Aksveronika (rødlistet) presses over tid her ut av gravbergknapp (svartelistet).

Kanadagullris overtar dessverre stadig mer av de fine blomsterengene på Kalvøya

Kanadagullris

Eng på kalkrik grunn

Dette er en tørr eng som vokser på kalkrik grunn. Denne typen vegetasjon har et stort mangfold av planter og er typisk for indre Oslofjord. Tilgangen på kalk gjør at vi finner en god del planter her som vi ikke finner så mange andre steder. Eksempler på dette er knollmjørdurt, aksveronika og blodstorkenebb. I dette naturkartet vil vi vise deg flere steder på Kalvøya (Post 1, 2 og 4) hvor vi finner denne typen vegetasjon. Disse er sortert sammen i første del av heftet.

Knollmjørdurt *Filipendula vulgaris* 20–50 cm. Røtter med store knoller. Vokser på tørre steder med kalkrik grunn. Ikke vanlig. Dufter godt. Stengel med få blad. Blomster vanligvis med 6 kronblad. Blomstrer i mai–juli. Rødlistet.

Aksveronika *Veronica spicata* 5–40 cm. Flerårig. Blå blomster i aksformet klase. Sjelden plante som vokser på kalkrike, tørre bakker i det sørøstlige Norge. Blomstrer juli–oktober. Rødlistet.

Blodstorkenebb *Geranium sanguineum* 15–50 cm. Flerårig. Blad runde eller kantete i omriss, delte i 5–7 dype fliker. Blomster store. Kronblad skarpt rødliga, 15–22 mm lange. Se på frukten – hvorfor tror du planten heter det den gjør? Blomstrer i juni–juli.

Post 1

Fagerklokke *Campanula persicifolia* 30–80 cm. Flerårig. Ugreinet stengel med smale, mørkegrønne blad og få, 3–4 cm lange, blå blomster.

Bergmynte *Origanum vulgare* 20–80 cm. Blad 1–4 cm. Blomster samlet i tette kvaster. Krone 4–7 mm, lyst karminrød. Kjenner du igjen lukten? Fra denne lages oregano. Blomstrer i juli–september.

Tiriltunge *Lotus corniculatus* 10–20 cm. Tilhører erteblomstfamilien. Gule til rød-oransje blomster. Vokser ofte på mager jord. Tiriltunge har vært en viktig kalenderplante i eldre tid: «Når tiriltunge blomstrer klarer kyrne seg ute, når blomstene visner, skal en ta til å slå». Blomstrer i juni–juli.

Stemorsblom eller **natt og dag** *Viola tricolor* 5–30 cm. Vanlig på tørr-frisk jord. Hva har en blomst med stemor å gjøre? Jo, man har tenkt seg det gule i midten av blomsten som grøtballen. De fem kronbladene er hver en person: Den som tar størst plass nederst ved bollen er stemoren selv. Ved siden av henne er hennes to egne døtre. Helt oppe på toppen og med dårlig tilgang til maten er de to stedøtrene. Blomstrer i april–oktober.

Nakkebær *Fragaria viridis* 5–20 cm. Jammen, er ikke dette markjordbær, da? Ikke helt – de ligner, men dette er en annen art! Denne trenger kalkrik jord for å kunne vokse. Bærene er dessuten litt større og hamsen sitter hardere på. Blomstrer i mai–juni.

Rundbelg *Anthyllis vulneraria* 10–30 cm. Blomster gule eller rødlig. Vokser på tørre steder. Den har vært dyrket som fôrplante. Derfor er det vanskelig å vite hvor den er opprinnelig vill og hvor den er brakt med kultur. Blomstrer i juni–juli.

Andre planter du finner her:

blodstorkenebb, knollmjødukt, skogkløver, engsyre, markjordbær, fuglevikke, harekløver, gulmaure, engnellik, ryllik, aksveronika, gullkløver. **Fremmede arter:** valurt, kanadagullris.

Post 2

Treslag rundt: asal, ask, bjørk, furu, hagtorn, hassel, rogn, geitved, selje og spisslønn.

OBS! Endrer seg hva som blomstrer gjennom sommeren!

Dragehode *Dracocephalum ruyschiana* 30–50 cm. Store, vakre, mørkeblå blomster i et kort, tett aks eller hode. Linjeformede blad. Vokser på tørre bakker på kalkrik grunn. Gjengroing og utbygging har ført til at det finnes stadig færre steder å vokse for arten. Dragehode står på rødlista og er FREDET i Norge.

Bakkemynte *Acinos arvensis* 10–30 cm. Blåfiolett krone. Stengel med små blad og små blomster i kransstilling. Sterk krydderlukt. Vokser i berg og urer og i tørre bakker på Østlandet, i det indre av Vestlandet og i Trøndelag.

Hjertegrass *Briza media* 20–50 cm. Småaks med grønn/brunfiolett farge øverst. Småaksene er hengende og formet som et hjerte. Hjertegrass brukes mye i buketter på grunn av den fine formen. Det blir stadig mindre av den. Derfor vurderes det å legge den til i rødlista som nær truet. Vokser på kalkrike enger. Blomstrer i juni–juli.

Markjordbær *Fragaria vesca* 5–20 cm. Kanskje er du heldig å finne denne. Lange utløpere. Blad trekoplete. Se på småbladet i enden av bladet: Der er midttannen like lang eller lengre enn de andre. Kronblad 4–6 mm lange. Blomstrer i mai–juni. Modne bær i juni–juli. Jordbæret løsner lett.

Hjorterot *Seseli libanotis* 30–120 cm. Ganske sjelden på nokså tørr, næringsrik jord. Stengel med dype furer. Blad fint lodne, to ganger finnete. Skjermer tette. Vanligvis 30–40 fint hårete stråler. Blomstrer i juli–august.

Bitterbergknapp *Sedum acre* 5–10 cm. Flerårig. Krypene plante med litt kantete blader. Skuddene lysegrønne til brungule. Kronbladene gule og dobbelt så lange som begerbladene. Vokser på knauser og tørre bakker over hele landet. Blomstrer i mai–juli.

Andre planter du finner her:

blodstorkenebb, knollmjødukt, rundbelg, kantkonvall, enghumleblom, hjorterot, dunkjempe, bergmynte. **Fremmed art:** kanadagullris.

Post 4

Treslag rundt posten: furu, rogn, einer, asal og ask.

Dunkjempe *Plantago media*
20–50 cm. Kjenn hvor myke og dunhårete bladene er! Og minner ikke bladformen litt om et egg? Bladene er friskt grønne med korte, brede skaft. Ganske vanlig på åpen, tørr, kalkholdig jord. Blomstrer i mai–juli.

Fuglevikke *Vicia cracca* 30–100 cm. Blad med klengetråd og 7–11 par småblad. Disse er formet som lansetter. Stengelen er slak og greinete. Blomsterklaser med 10–30 blomster. Krone 8–12 mm, blå–blåfiolett. Belg brunlig med 3–8 frø.

Harekløver *Trifolium arvense*
5–30 cm. Ettårig. Gråfiolette blomsterhoder. Harekløver er vanlig på tørre, varme steder på Østlandet. Kjenn hvor myk den er! Blomstrer i juni–september.

Sølmure *Potentilla argentea*
15–50 cm. Blad oftest grønne på oversiden, men sølvhvite under. Gule blomster med 5 kronblad. Vokser på tørre bakker i hele landet.

Gulmaure *Galium verum* 10–60 cm. Blad vanligvis 8 i krans. De er 1 mm brede, spisse. Syns du bladene likner på barnåler? Krone klart gul, ca. 3 mm bred. Kjenner du lukten? Blomstrer i juni–september.

Engknoppurt *Centaurea jacea*
30–70 cm. Kurver 1,5–2 cm brede med lyst purpurrøde blomster. Nedre blad noe fliket. Vanlig på åpen, tørr-frisk moldjord. Blomstrer i juli–september.

Andre planter du finner her:

knollmjørdurt, blodstorkenebb, fagerklokke, bergmynte, hengeaks, rundbelg, tiriltunge.

Post 3 Kalkskog

Treslag i kalkskogen akkurat her: ask, bjørk, furu, gran, hassel, hegg, lind, rogn, selje og spisslønn.

Denne skogen vokser på tørre steder i næringsrik jord. Derfor er den artsrik. Typiske treslag er furu og gran. Det vanligste vil være at skogbunnen i denne skogen ligner den i mer næringsfattig skog, men det kommer inn en del arter i tillegg. Vi finner gjerne lyng og moser som i fattigere barskog, men i tillegg kommer enkelte planter som krever bedre forhold.

Grantreets røde hunn-blomster sitter høyt oppe i toppen av treet, og blir til lange kongler. Når du ser på et granfrø kan du se at det er en slags liten nøtt i den ene enden og vinge i den andre. Når frøet spretter ut av konglen kan den fly av sted med vinden. Granfrøene inneholder mye fett og er en viktig matkilde for ekorn, mus og fugler om vinteren. Kongler som er spist på av mus skiller seg fra kongler som er spist av ekorn. Mus spiser konglestilken helt ren. Ekorn lar det stå igjen litt kjafser. Det er lettest å finne rester av kongler spist av ekorn. Spiseplassen til en mus ligger ofte skjult. Hakkespetter stikker nebbet sitt inn mellom kongleskjellene for å få tak i frøet. Derfor blir det stor plass mellom kongleskjellene og konglestilken.

Kongle spist av ekorn

Kongle spist av mus

Kongle spist av spett

Blåveis *Hepatica nobilis* 10–15 cm. Flerårig. Blad tykke og trelappete. Først dunhårete, siden snaue. Står grønne om vinteren. Tre silkelodne svøpblad sitter som et beger under blomsterbladene. Blå blomsterblad, av og til hvite eller røde. Spres av maur. Blomstrer i april–mai.

Gjøksyre *Oxalis acetosella* 5–10 cm. Flerårig. Jordstengel med lyse skjellblad. Hjerterformete blader. Kronblad hvite/ rosa eller lyst fiolette. Spiselig! Smaker syrlig! Hos gjøksyre finner man enkelte ganger lukkede blomster. De bestøver seg selv og setter spiredyktige frø uten noen gang å åpne seg! Blomstrer i mai–juni.

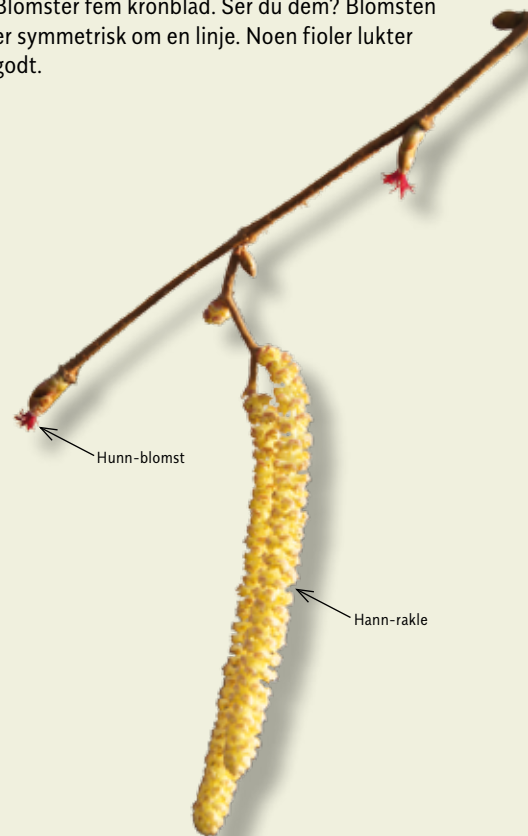
Fiol *Viola* sp. Ett- eller flerårige urter. Blad tynne, oftest hjerterformete eller nyreformete. Blomster fem kronblad. Ser du dem? Blomsten er symmetrisk om en linje. Noen fioler lukter godt.

Hvitveis *Anemone nemorosa* 8–30 cm. Hvitveis dekker ofte skogbunnen om våren. Hvordan sprer den seg over så store områder? Dette er fordi den har krypende jordstengler under bakken. Disse danner nye stengler med blomster hvert år. Stengelen er ofte purpurfarget. Tre blader på stengelen. Mange gule pollenknapper! Vokser på litt fuktig jord i løv og barskog, kratt og veikanter. Blomstrer i april–mai.

Våreerteknapp *Lathyrus vernus* 20–40 cm. Tidlig vårplante som vokser i næringsrik løv- og granskog. Den blomstrer med rødfiolette til blågrønne blomster i mai–juni. Blomstene blir pollinert av humler og er typiske for erkeblomstfamilien. Den modne belgen åpner seg brått med et lite smell. Frøene spretter langt av gårde.

Korsved *Viburnum opulus* 1–4 m. Trenger næringsrik jord med kalk for å kunne vokse. Blomstene står samlet i noe vi kaller en blomsterstand. Hos korsved er den flat, 5–10 cm bred. Det som ser ut som blomster, er ikke egentlig blomsten! Den er bare «reklameapparat». Meningen er å lokke til seg insekter. Selve blomsten er mye mindre og sitter i midten! Blomstrer i juli–august.

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2–6 m. Blad hårete, avrundete, dobbelt sagtannede, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilk. Hvis du ser godt etter klarer du kanskje å se disse hårene som har en rød prikk i tuppen! Blomstrer med rakler før løvsprett. Hasselnøtter – du spiser vel det til jul?

Post 5 Kalkskog/eng på kalkrik grunn

Treslag i området rundt posten: lind, furu, hassel, sommereik

Se utsikten! Og blomsterfloret! Men hvorfor har de hugget gammel lind og hassel her? Dette er jo flotte edle løvtrær. Et stort biologisk mangfold er knyttet til disse trærne og de vokser ikke så mange steder i landet. Særlig gamle edle løvtrær har et stort mangfold knyttet til seg. Kanskje kommunen må holdes litt i øra? Nja, tanken har vært god. De har ønsket å ta vare på arter fra det gamle kulturlandskapet. De trenger lys. Hvis en ser på gamle foto fra øya, var nesten hele beiteområde! Beitedyr gikk på øya frem til 1954. Tenk at det var 246 sauer, 12 kuer og noen hester her da!

Etter at beitedyrene ble borte, har beiteområdene grodd igjen. Det er mye mer skog på øya nå. Dette betyr at mange engarter er i ferd med å bli borte fra øya. Natur og idrett jobber med å tynne ut skogen for å få tilbake det åpne preget. Men kanskje kan man velge ut hvilke trær som skal fjernes litt annerledes? Det beste vil jo være om vi klarer å ta vare på både verdifulle engarter OG truede arter knyttet til de edle løvtrærne fra kalkskog!

Lind *Tilia cordata* Stort tre opp til 20–30 m. Myke hjerteformete blader. Blomsterstand med 4–15 blomster. Lind er løs i veden og lett å arbeide med. Derfor er den mye benyttet til treskjæring.

Blåfjær *Polygala* sp. 5–25 cm. Flerårige urter med spredte, enkle blad med hel rand. Blomstene har fem begerblad. Tre av disse er små, smale og grønne. To av dem er vinger som ligner på kronblad uten å være det (botanisk sett). Tre små, frynsete og sammenvokste kronblad. Bestøves av insekter og spres av maur. Blomstrer i juni–august.

Rødflangre *Epipactis atrorubens* 20–50 cm. Ville orkidéer som lukter av vanilje! 6–30 blomster, mørkt purpur-røde-rødbrunne. Blad smalt eggforma. Brukes som skilleart mellom ulike typer vegetasjon. Ganske sjelden på tørr, kalkholdig grus- eller sandjord. Blomstrer i juli–august. FREDET!

Kantkonvall *Polygonatum odoratum* 15–45 cm. Stengel lutende, kantete. Blad eggformete i tett rekke. Hvite rørformete blomster med vaniljelukt. Disse sitter oftest enkeltvis. Blomstrer mai–juni.

Langs stien videre

← **Vill-løk** *Allium oleraceum* 20–80 cm. Trådsmale blad. Blomster blekrøde-grønnbrune. To lange, ulikt lange støtteblad sitter på lenge. Nederst sitter den lille løken som kan brukes akkurat som annen løk. Stek dem gjerne hele sammen med annen mat. Blomstrer i juli–august.

Hvitbergknapp *Sedum album* 5–15 cm. → Ganske vanlig på kalkholdig, tørr jord. Blad utstående, pølseformede, 5–8 mm. Blomster 5–8 mm, brede, hvite. Blomstrer i juni–august.

Andre planter som fins her: bergmynte, gulmaure, hjorterot, teiebær og rødflangre

Post 6 Kalkskog

Treslag i kalkskogen akkurat her: bjørk, furu, gran, hassel, lind, rogn, sommereik og spisslønn

Teiebær *Rubus saxatilis* Lange krypende utløpere og opprette skudd med nåleformete torner. Nedbøyde begerblad og opprette, smale kronblad. Røde, spiselige bær med smak som minner om rips. Blomstrer i juni–august.

Liljekonvall *Convallaria majalis* 10–25 cm. Blad blankt grønne, avlange og langskaftete. Skaft fra jordstengelen med en ensidig klase av hvite klokkeblomster. Blomster velluktende. Bær røde. Giftig. Blomstrer i mai–juni.

Tyttebær *Vaccinium vitis-idaea* 5–15 cm. Tyttebær er en art vi også ofte finner i denne typen skog. Bladene er vintergrønne, blanke og tykke med nedbøyd rand. Lys og prikkete underside. Blomstrer i mai–juni. Frukt i august–september. Bærene inneholder benzosyre som er naturens eget konserveringsmiddel. Smak da vell! Eller ta dem med hjem og lag syltetøy!

Markjordbær *Fragaria vesca* 5–20 cm. Kanskje er du heldig å finne denne. Lange utløpere. Blad trekoplete. Se på småbladet i enden av bladet: Der er midttannen like lang eller lengre enn de andre. Kronblad 4–6 mm lange. Blomstrer i mai–juni. Modne bær i juni–juli. Jordbæret løsner lett. Foto: Elen M. Søreide Lie

Sommereik *Quercus robur* Trær med grov stamme. Bladene er buktet fjærlappede. Bladplaten har rett eller hjerteformet grunn. Bladstilken er kort. Eikenøtter ble brukt til å mate høns under 2. verdenskrig.

Andre arter som finnes her: blåveis

Post 7 Havstrandeng

Treslag rundt enga akkurat her: ask, bjørk, furu, gråor, selje, spisslønn og svartor

Strandenger er særegne engsamfunn på flate strandområder. Det er gjerne et godt dekke av jord. Typiske arter er saltsiv, takrør, salturt og havgras. Disse og noen flere danner gjerne en fin mosaikk. Denne type eng gir gode forhold for fugler.

Takrør – Norges største gras →

Takrør *Phragmites australis* 1–4 m Vanlig på fuktig-våt, helst næringsrik jord. Grov jordstengel. Blad 2–9 cm brede. Toppen 10–30 cm lang, glinsende og svartfiolett. Småaks med lange silkehår mellom blomstene. Blomstrer i august–september. Dette er Norges høyeste gress-art.

← Mjødurt *Filipendula ulmaria* 50–100 cm.

Vokser på fuktig/våt moldjord. Sterk lukt. Blad oftest hvitflettete under. Små gulhvite blomster. Den har hatt betydning i utviklingen av aspirin. Aspirin virker smertestillende. Blomstrer i juni–juli.

Post 8 Slåpetorn langs veien

Slåpetorn *Prunus spinosa* 1–3 m høy busk. Hvite blomster. Små blåduggede steinfrukter og skarpe vedtornar på kvister og grener. Vokser på tørre bakker og knauser langs kysten fra Oslofjorden til Hordaland. Av fruktene, slåpene, kan det lages saft eller likør. Barken kan brukes til garving

Sopp

Høst-skattejakt: Finner du noe til kveldsmat?

Steinsopp *Boletus edulis* Steinsoppen har brun hatt og en tykk og kraftig fot. Under hatten har den et rørlag som er hvitt hos ungsoppene og grønn-gult hos eldre utgaver. Foten har alltid et fint, hvitt maskenett øverst, som er et sikkert kjennetegn for arten. Steinsopp vokser i løv- og barskog, og har sesong i Norge fra så tidlig som juni, men vanligst fra juli til september.

Steinsoppen ble først brukt som matsopp i Skandinavia på grunn av Kong Carl Johan. Han var opprinnelig fransk og hadde tatt med seg kunnskap om soppene til Sverige – i alle fall forteller historien det.

Rødgul piggsopp *Hydnum rufescens* Hatt: 3–6 cm bred. Den er mer eller mindre mettet gulrød og glatt. Piggende er hvite, ganske butte, ikke nedløpende. Alle stilkete piggsopper lever i samliv (mykorrhiza – sopprot) med forskjellige trær. Både blek piggsopp (*H. repandum*), og rødgul piggsopp, er gode matsopper.

Post 9 Får vi blomsterengene tilbake?

Bærum kommune v/ Natur og idrett ønsker å gjenskape noen områder med blomsterenger på Kalvøya. De vil derfor slå bare en gang i året. Det fins mange arter på Kalvøya og tidligere har det vært flere fine blomsterenger. Blomsterenger er nyttig for insekter som humler. De er helt avhengige av pollen og nektar. Se så mange blomster som er i kanten utenfor her! Så fint det hadde vært om disse spredde seg inn på plenen!

Planter der det har vært plen: hvitkløver, ryllik, groblad, stjerneblom, løvetann, kveke og andre gressarter.

Groblad *Plantago major* 5–30 cm. Flerårig. Blad snaue eller småhårete. De har lange skaft og er tiltrykt til rosetter. Stengelen er omtrent like lang som akset. Arten er kulturspredd og vokser svært mange steder i verden. Kalles for «hvite manns fotspor».

Hvitkløver *Trifolium repens* 10–30 cm. Blomstrer juni–august. Vanlig i plener, på eng og veikanter. Blomster hvite. Blekbrune etter blomstring. Alle plantene i kløverslekten har 3-koplede blader – derav slektsnavnet trifolium som betyr tre blader. Av og til skjer en mutasjon hos hvitkløver. Se om du finner en «firkløver» – det skal bety lykke.

Planter i kanten mot skogen:

Husker du disse fra «Eng på kalkrik grunn»?

Andre planter i kanten mot skogen:

oregano, gulmaure, harekløver, tiriltunge, lodneperikum, hvitmaure og fuglevikke.

Post 10 Grønne tak – hvor grønne er de?

På plakater ved de grønne takene på Kalvøya kan vi lese at dette er en utprøving. Tanken er å ta vare på økt mengde nedbør som vil komme med mer urolig klima. Det skal hjelpe oss å håndtere styrtregnet. Det poengteres også at grønne tak har en lang tradisjon i Norge. Torvtak har vært flittig i bruk. Så langt høres alt fint ut. Men hvilke arter er det som står på takene her? Opprinnelig hadde det kommet inn to arter som er svartelistet i norsk natur,

gravbergknapp og rakbergknapp. Gravbergknapp er svartelistet med svært høy risiko. Rakbergknapp er satt opp med potensielt høy risiko. Her sto man i fare for å løse et miljøproblem i samme håndvending som man skapte et annet! Da kommunen ble gjort oppmerksom på dette, lovet de rask opprydding. De er vel borte nå, er de ikke?

Prosjektet ble gjennomført av Klima- og miljødepartementet. Det var en del av prosjektet Fremtidens byer. Bærum kommune ble invitert til å delta.

Gravbergknapp *Phedimus spurrius* 5–15 cm høy. Flerårig. Flate, omvendt eggformede blad. Rosa blomster. Forvillet fra hager. Denne lille planten vil kunne spre seg og utgjøre en stor trussel mot andre planter i området! Trives på tørre berg. Blomstrer i juli-august.

Rakbergknapp *Phedimus aizoon* 20–40 cm. Blad 5–8 cm, smalt eggrunde, vanligvis tannete. Blomster i tett kvast omgitt av blad. Kronblad mørkegule, spisse, 7–9 mm. Blomstrer i juli-september.

Dyr i området

Hvitkinngås *Branta leucopsis* Vekt ca. 1,5–2,5 kg. Gråsvart og hvit kropp. Svart bryst og hals, mens forsiden av hodet er hvit. Kan minne litt om kanadagås, men er atskillig mindre.

Andre fugler i området: Svarttrost, knoppsvane, hettemåke, gråtrost, fiskemåke, ærfugl, gulspurv, stær, hønsehauk, kanadagås, makrellterne, gråsisik, dvergspett, kanadagås og svartbak.

Blåskjell *Mytilus edulis* – opptil 10 cm langt dyr. Skallene er blå eller sorte til brunsvarte, på innsiden blåhvite. Blåskjell sitter festet på fjell, stein eller annet underlag under høyvannsgrensen eller litt dypere. Sjøkk blåskjellvarselet og sleng blåskjellene på grillen!

<http://www.matportalen.no/verktøy/blaskjellvarsel/>

Andre dyr du finner her: ekorn, rur, strandsnegler. Klarer du å finne flere?

Historie

Post H1 Gravhaug

Hvorfor ligger steinene stablet opp i en haug her? Dette er en gravhaug fra bronsealder/jernalder. Tenk så mye arbeid å lage! Røysene er automatisk fredet. Hvorfor laget de gravhauger, tro?

Geologi

Post G1 Strand med flyttblokker

Hvordan kom de store steinene hit? Med isen under siste istid! Steinene satt fast under isen og ble skjøvet av sted. Når isen smeltet vekk, ble de store steinene liggende igjen. Steiner som er kommet hit på denne måten kalles flyttblokker.

Ordforklaring

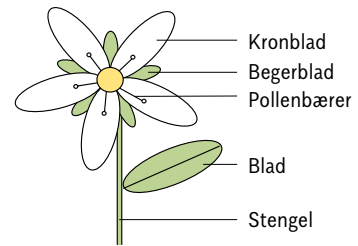
Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Sambu - både hann- og hunnblomster på samme plante.

Særbu - hannblomster på noen planter. Hunnblomster på andre.

Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet! Takk til Eilev Gunleiksrud, Bærum kommune, og Axel Pettersen, Akershus fylkeskommune, som har gjort prosjektet mulig å gjennomføre. Rigmor Arnkvern og Terje Böhler i Bærum natur- og friluftsråd har vært begeistret for prosjektet og bidratt administrativt.

Stein Arnesen og Lars Bernhoft-Osa, Sjøholmen Maritime senter har bidratt med nyttige innspill til heftet. Takk til Øyvind Hammer for innspill til geologien. Takk til IL Tyrving for tillatelse til å trykke o-kartet i dette heftet. Prosjektet er finansiert av Bærum kommune og Akershus fylkeskommune.

Kilder

- Berg, G.A. (1980) Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.
Bærum kommune www.baerum.kommune.no/
Falk, B. & Kallenberg, L. (1985) Barnas bok om trær. Norsk utgave. Aventura forlag.
Feilberg, J. (1999) Blomster i Norge. H. Aschehoug & Co.
Fremstad (1997) Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279.
Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) (2012) Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim. 210 s.
Haugset, T. Alfredsen, G. & Lie, M.H. (1996) Nøkkelbiotoper og artsmangfold i skog. Siste sjanse, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.
Henriksen S. og Hilmo O. (red.) (2015) Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge
Krog, O. M. W. (2008). "Einstape-en enkel bekjempelsesmetode." Blyttia 66(2): 97.
Kummen, T. & Larsson, J.Y. (1990) Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.
Lid, J. & Lid, D. T. (2005) Norsk flora. 7.utgave ved Reidar Elven. Det norske samlaget.

- Lindbekk, B. (2000) Våre skogtrær. Omega forlag.
Miljolare.no
Miljødirektoratet: www.miljodirektoratet.no
Miljøstatus: miljostatus.no
Mossberg, B. & Stenberg, L. (2007) Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk Forlag.
Nylén, B. (2001) Sopp i Norden og Europa. Landbruksforlaget.
NRK Vestfold: www.nrk.no/vestfold/slik-spres-flest-fremmede-arter-til-norge
Olsen, Trude H. (2006) De rare dyrene i Oslo. Oslo kommune, Friluftsetaten.
Ren mat www.renmat.no
Ryman, S. og Holmåsen, I. Svampar. En fälthandbok. Interpublishing AB Stockholm.
Ryvarden, L. (red.) (1994) Norges planter. J. W. Cappelens forlag.
SABIMA-seminar om ny lov om biologisk mangfold: Professor Nils Chr. Stenseth, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?
Stordal, J. (1977) Soppene i farger. H. Aschehoug og Co.
Store norske leksikon: www.snl.no
Wikipedia <http://no.wikipedia.org>

ISBN: 978-82-691084-1-5

Trykk: BK Grafisk

Foto: Hilde Friis Solås (hvis ikke annen er nevnt)

Layout: David Keeping

© Bærum Natur- og Friluftsråd/ Hilde Friis Solås

MILJØMERKET

241 TRYKKERI 702

MILJØMERKET

241 TRYKKSÅK 702

SPRINT O-KART

KALVØYA

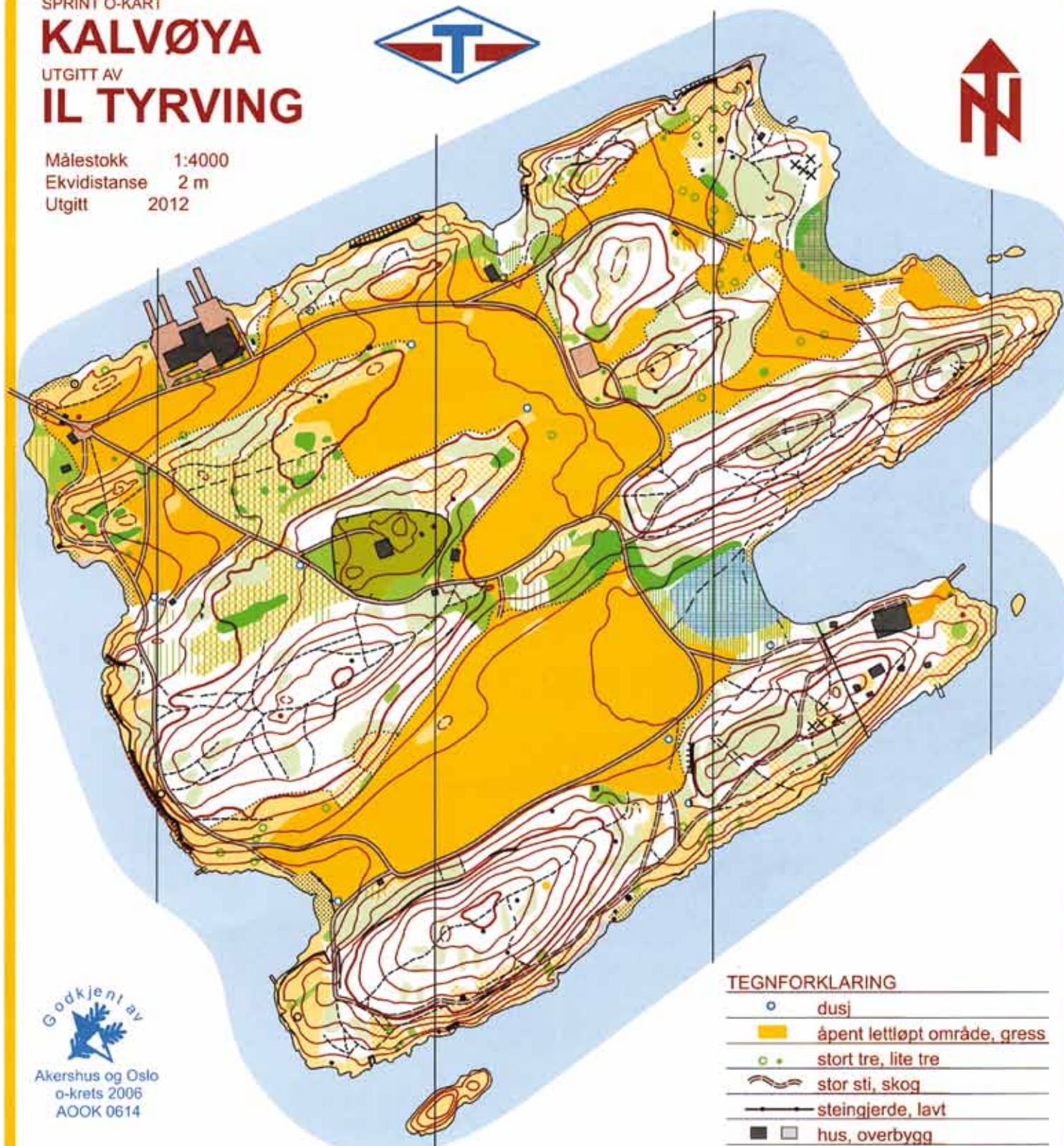
UTGITT AV

IL TYRIVING

Målestokk 1:4000

Ekvidistanse 2 m

Utgitt 2012

Akershus og Oslo
o-krets 2006
AOKK 0614

Grunnlag: Kommunalt kartverk
Synfaring: Bjørn Ekeberg
Rentegning: Bjørn Ekeberg
Revidering: Audun, Espen og Eystein Weltzien
Trykk: Luchs kart og trykk

TEGNFORKLARING

○	dusj
■	åpent lettløpt område, gress
○	stort tre, lite tre
—	stor sti, skog
—	steingjerde, lavt
■	hus, overbygg
■	hage, forbudt område
○	lanterne, statue
x	trimapparat
■	bart fjell
■	asfalt/grus

Tegnforklaring

- Biologi-poster
- Geologi-poster
- Historie-poster
- Natursti
- Høydekurve
- Naturresevat

Vegetasjon

- Eng på kalkrik grunn
- Eng på kalkrik grunn / bergknapp samfunn
- Eng på kalkrik grunn / fremmede arter
- Fuktig eng med mjødurt
- Strandeng
- Kalkskog
- Kalkskog / Eng på kalkrik grunn
- Or-askeskog
- Edelløvskog
- Plen
- Plen / Fuktig eng med mjødurt
- Forsøk med blomstereng
- Strand / Plen
- Strand
- Ugras / eng
- Ugras / gjengroing

Kalvøya

Vegetasjonskart med natursti

0 50 100 150 m

Ekvidistanse 5 m

Utgitt 2018

Treslag

Alm *Ulmus glabra* Blad dobbelt sagtannet, sterkt rue av korte stive hår på oversiden. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Knoppene har rustfargete hår. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøvet og vindspredd.

Geitved *Rhamnus catharticus* 1–8 m. Grein-spisser med torner. Steinfrukt 6–8 mm, først grønn, senere svart. Giftig. Blomstrer i mai–juni.

Lind *Tilia cordata* Se post 5.

Asal *Sorbus* sp. Trær med skruetilte finnete, lappete eller sagtannede blad. Blomster 5-tallige. Kronblad flate, mye lenger enn begeret. Frukt 1–3 cm. Bær ser ut som et minieple.

Gran *Picea abies* Høyt tre med korte nåler. Sambu. Kvæ fra gran har blitt brukt som tygge-gummi. Har du prøvd det?

Rogn *Sorbus aucuparia* 3–10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6–8 par finner. Endefinnen ikke større enn de andre. Hvite blomster. Røde bær som kan brukes til rognebærgele eller rognebærgrøt.

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opptil 15–20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinna med 3–6 par finner. Blomster små og svartfiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med vingekant.

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Blad matte, dobbelt sagtannede, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner på kongler.

Selje *Salix caprea* Små til store trær, 3–8 m. Blad 5–10 cm lange. De er elliptiske til omvendt eggformete. Du kan lage seljefløyte av greinen når sevjen stiger opp i treet om våren!

Hagtorn *Crataegus* sp. 1–6 m. Busker eller småtrær med greintorner. Hvite blomster med kvalmende lukt. Frukten spres med fugler. Blomstrer i mai–juni.

Sommereik *Quercus robur* Se post 6.

Bjork *Betula* sp. Stort tre, 7–20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet blir klart gult.

Hassel *Corylus avellana* Se post 3.

Spisslønn *Acer platanoides* Stort tre, opp til 10–20 m. Blad håndfliket. Frukten er fin å sette på nesen!

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Sambu.

Hegg *Prunus padus* Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad brett lansettforma eller avlange. De er fint kvasstannede og er dunhårete under. Hvite blomster i lang klase. Blomstrer i mai–juni.

Svartor *Alnus glutinosa* Treets blader er ikke spisse i tuppen som gråor, men er butte eller med et innsnitt i bladspissen.